

DENUMIRI ȘI MOTIVAȚII PENTRU *PISTRUI* ȘI *COCOȘAT*, PE BAZA ALRR. *Sinteză**

MANUELA NEVACI, FRANCISCO-RĂZVAN CONSTANTIN

1. INTRODUCERE

În articolul de față vom prezenta analiza de tip motivațional realizată pe baza unui atlas lingvistic, în general, și pe baza *Atlasului lingvistic român pe regiuni. Sinteză* (ALRR. *Sinteză*), vol. I, 2005 (autori: Dana-Mihaela Zamfir, Marilena Tiugan, Verginica Barbu Mititelu, Carmen Radu, Irina Floarea, Mihaela Morcov), *Atlasului lingvistic român pe regiuni. Sinteză* (ALRR. *Sinteză*), vol. II, 2012 (autori: Verginica Barbu Mititelu, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci, Carmen Ioana Radu, Daniela Răuțu, Dana-Mihaela Zamfir), *Atlasului lingvistic al dialectului aromân* (ALAR, ed.), vol. II, 2020 (autori: Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci) și a *Atlasului lingvistic al dialectelor românești* (ALDRO ms) (coord. Manuela Nevaci, Nicolae Saramandu, autori: Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, Irina Floarea, Silviu Ioan Bejinariu, Francisco-Răzvan Constantin, Marinela Bota, Florin Iftene, Mircea Farcaș, Emil Țircomnicu, ms), în particular.

În prima parte, prezentăm succint (1) tradiția atlaselor de geografie lingvistică și (2) două teorii motivaționale pe care le-am folosit în analiza noastră: teoria lui Mario Alinei și ce a lui Jean Philippe Dalbera. În partea a doua a expunerii, ne propunem să analizăm din punct de vedere motivațional, răspunsurile înregistrate la chestiunile *PISTRUI* și *BOLNAV* din atlasele menționate, cartografiindu-le pe baza criteriului /+motivat/. Chestiunile selectate fac parte din capitolul „Corpul omenesc (părțile corpului, boli, însușiri fizice și morale)” din *Chestionarul NALR* (1963). Ne interesează care sunt termenii utilizați de către informatori, pentru a denumi fiecare realitate lingvistică anchetată și care este semul comun ce stă la baza acestor termeni.

* This work presented in this paper was supported by the research grant from the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation CNCS = UEFISCDI, project no PN-III-P4-ID-PCE-2020-0451.

2. NOȚIUNI TEORETICE

Semn, arbitraritate, motivat

Dezbaterile despre natura semnului lingvistic au loc încă din vremea Antichității, când în dialogul lui Platon – *Cratylus* (sec III a. Ch.; cit.1969), concepțiile pare că erau deja bine conturate în două mișcări antagonice: reprezentanții **naturalismului** pledează pentru caracterul natural al semnului (teoria *physei*) și cei ai **convenționalismului** susțin că arbitraritatea este stabilită în baza convențiilor sociale (teoria *thesei*).

Sub alte etichete, dar pe baza acelorași principii, discuțiile continuă în perioada medievală, între **realiști** și **nominaliști** care dezbat aceeași problematică. În *Des mots à la pensée: Essai de grammaire de la langue française* 1, Damourette și Pichon îl citează pe De Maistre, spirit filosofic convins de originea divină a limbajului, care susține caracterul natural și obligatoriu al cuvintelor:

Lorsqu'une nouvelle langue se forme, elle naît au milieu d'une société qui est en pleine possession du langage; et l'action, ou le principe qui préside à cette formation, ne peut inventer arbitrairement aucun mot (apud Damourette, Pichon 1911: 97).

O perspectivă puternică din secolul al XIX-lea care a marcat lingvistica modernă, este cea a lui Ferdinand de Saussure în concepția căruia limba este definită ca fiind un *sistem de semne (signes)*, unde *semnul* reprezintă entitatea psihică ce reunește două componente indisociabile:

semntul (entitate psihică)

$$= \frac{\text{semnificatul (reprezentarea mentală a conceptului – *signifié*)}}{\text{semnificantul – (imaginea acustică/grafică – *signifiant*)}}$$

Pentru Saussure, *semnificantul* și *semnificatul* sunt unite la nivel mental printr-o asociere de natură arbitrară. Arbitraritatea implică caracterul nemotivat al cuvintelor și se explică prin faptul că nu există niciun raport interior între *semnificat* și *semnificant*:

Ainsi l'idée de « sœur » n'est liée par aucun rapport intérieur avec la suite de sons s-ö-r qui lui sert de signifiant ; il pourrait être aussi bien représenté par n'importe quelle autre : à preuve les différences entre les langues et l'existence même de langues différentes : le signifié « bœuf » a pour signifiant b-ö-f d'un côté de la frontière, et o-k-s (Ochs) de l'autre (Saussure 1916: 113).

În capitolul *L'arbitraire absolu et l'arbitraire relatif* din a doua parte a *Cursului*, Saussure însuși revine asupra caracterului arbitrar al semnului și face distincția între ceea ce poate fi în mod absolut arbitrar – nemotivat și ceea ce poate fi parțial arbitrar – relativ motivat (Saussure 1916: 212; vezi și Saramandu/Nevaci 2008: 79).

Ainsi vingt est immotivé, mais dix-neuf ne l'est pas au même degré, parce qu'il évoque les termes dont il se compose et d'autres qui lui sont associés, par exemple dix, neuf, vingt-neuf, dix-huit, soixante-dix, etc.; pris séparément, dix et neuf sont sur le même pied que vingt, mais dix-neuf présente un cas de motivation relative (Saussure 1916: 212).

Menționând că relația dintre concept și imagine acustică/grafică poate fi arbitrară doar dintr-o perspectivă neavizată, Benveniste definește raportul dintre *semnificat* și *semnificant* în termenii unei *necesități* specifice vorbitorilor nativi/experimentați ai unei limbi:

Entre le signifiant et le signifié, le lien n'est pas arbitraire; au contraire, il est nécessaire (Benveniste 1966: 51–52).

Într-un articol din 1949 – *The sign is not arbitrary*, Dwight Bolinger, încă din titlu atrage atenția că *semnul* nu este arbitrar și chiar mai mult, între formă și sens existând o relație foarte apropiată:

If the sign is not arbitrary, there must be an intimate connexion between form and meaning – sufficiently close at times for form to influence meaning, and for meaning to influence form (Bolinger 1949: 53).

Cunoscut și ca „părintele” pragmaticii, Peirce introduce conceptul *icône*, pentru a desemna relația de similaritate dintre un *semn* și un *obiect*. În concepția sa o reprezentare iconică face trimitere la ea însăși:

Une icône est un signe qui renvoie à l'objet qu'il dénote simplement en vertu des caractères qu'il possède (apud Deledalle 1990: 18).

Pentru Pottier, *semnul arbitrar* nu reprezintă o ipoteză plauzibilă, acesta considerând că originea limbajului nu este una la întâmplare și că la început cuvintele au beneficiat de o motivație care, în mod treptat, odată cu trecerea timpului, s-a diminuat.

Ce qui serait invraisemblable, ce serait que le signe fût arbitraire. [...] L'hypothèse la plus cohérente serait que, à l'origine, les signes avaient leur propre motivation [...], et que peu à peu, [...] cette motivation s'est perdue (apud Bidaud 2015: 333).

3. ANALIZA MOTIVAȚIONALĂ

PISTRUI ‘taches de rousseur’

Întrebarea pentru chestiunea [151] din ALRR. *Sinteză* I adresată informatorilor este „**Cum le spuneți la petele acelea mărunte care ies mai ales pe pielea unor oameni roșcați (mai ales pe obraz)?**”. Răspunsurile înregistrate formează o hartă relativ unitară (*Anexa I*) cu o diversitate de forme atât la nivel

lexical cât și la nivel fonetic. Principalul răspuns este reprezentat de forma literară *pistr*₁[~] (< sl. *pīstrŭ* ‘felurit’/‘berbec alb cu pete negre pe bot’ (MDA s.v)) la care se adaugă variantele *pestr*₁[~], *prist*₁[~], *pistr*₁[~]*e*, *pistru*[~]*Ĉele*, *pistréle*, *pistr*[~], *pistur*[~], *pistruít*, *pistraț*—, *piștre*. Sensul consemnat în MDA este ‘pată mică brună sau gălbuie, care se formează pe obrazul (mâinile, gâtul) unor oameni, mai ales la cei blonzi sau roșcați’. Aceste lexeme sunt reprezentative pentru subdialectul moldovean de pe teritoriul României și cel muntean (Dobrogea și doar jumătatea estică a Munteniei) unde formează o arie compactă. Răspunsul *pistr*₁[~] mai formează o arie mică în centrul Transilvaniei, cu prelungiri până interiorul sudic al arcului carpatic. Întâlnim atestări sporadice și în Banat și Crișana, fără a forma o arie compactă.

Motivații care fac trimitere la aspect

Primul răspuns

a. /+pată/

Pistriț (< sl. *pīstri*) ‘care are pete mici sau picături, **stropi de culori diferite**, de obicei alb cu negru’ (MDA s.v.) este al doilea răspuns ca număr de atestări și prezintă o diversitate de variante: *pistr*[~]*Ĉ*, *prist*[~]*ț*, *pĈestreț*, *pistriț*₁[~], *pristiț*₁[~]*e*, *pistriĈ*₁[~]*n*—, *pistrițal*@, *pistriöĈele*, *pistrițăt*₁*r*—, *pisticăt*₁*r*—, *împestrițăt*, *pistr*[~]*ț* *la făță*, *pistr*[~]*ț* *pe făță*, *pistr*[~]*ț* *pe oŌ*, *pu*[~] *pestr*[~]*ț*, *cu pestr*[~]*ț* *pe făță*, *cu pestr*[~]*ț* *pe oŌ*, *s-a pistrițăt la făță*.

Localizare: arie relativ unitară în subdialectul muntean (sudul Munteniei și Olteniei) și sporadic în sudul Transilvaniei și în Banat

Păstrăv (< bg. *păstărva*) ‘1. pește de apă dulce [...] acoperit cu solzi mici, cu spatele verde-măsliniu, **stropit cu puncte negre și roșii** [...]’ (MDA s.v) și regional 2. ‘numele mai multor specii de ciuperci comestibile mari’ (DLR s.v) cu variantele: *păstrăviț*, *păstriv*, *păstrav*, *păstrăvele*, *păstrăve*, *păstrŭ*, *păstruv pe făță*.

Localizare: câteva atestări în Banat și Crișana

Pete este înregistrat ca prim răspuns și consemnat în dicționare cu etimologie necunoscută; apare în câteva structuri compuse în care determinantul îndeplinește mai multe funcții: completează motivația /+pată/ prin semul /+culoare/ (*pĈete rósii*, *pĈete gálbene*, *pĈete nĈegre*), indică zona în care apar pistruii (*pete pe făță*, *pete pe obráz*) sau accentuează motivația prin redundanță (*pete peștríte*).

Localizare: sporadic în Muntenia și Banat și patru atestări în Maramureș

Liž din sintagma *liž négre pe făță* este găsit în MDA cu proveniență din germana dialectală *liese* cu sensul de ‘o floare roșie, probabil mușcata’ (MDA s.v)

și cartografiat în categoria *Alți termeni*; de asemenea, este consemnat și cu sensul de ‘Animal domestic care are o **pată** albă pe frunte sau pe bot’ (< bg. *лuc*) (MDA s.v.).

Localizare: două localități în subdialectul muntean (Oltenia, la granița cu Banat)

b. /+formă/

Alunele (< lat. *abellna*) ‘fructul alunului, de **formă ovoidală**, de **dimensiuni mici**, închis într-o coajă lemnoasă’ (MDA s.v.), cu variantele *alun-ță*, *alun-ț*, *alúne*, *alunĖ*, *plin de alúne pe față*. Termenul *alunițe* folosit sub această denumire în limbajul popular, pentru a desemna micile excrescențe de la nivelul pielii, de obicei de culoare maro, poate fi încadrat și în categoria motivațiilor opacizate. Prin aceasta înțelegem că vorbitorii utilizează lexemul fără a se gândi la sensul primar (fructul alunului) de la care s-a plecat pentru a denumi chestiunea anchetată. În cadrul procesului de creație lexicală, semnul lingvistic trece printr-o etapă de *remotivare* sau printr-un *ciclu infernal: motivare – convenție – arbitrar* (Dalbera 2006: 23). Cu alte cuvinte, termenul pierde din motivația originară, vorbitorul nefăcând nicio legătură cu referentul, iar semnul lingvistic devenind, astfel, nemotivat sau arbitrar. Pentru această etapă arbitrară a creației lexicale, folosim în lucrarea noastră conceptul de *motivație opacă*. Majoritatea structurilor cu centru *alună* apar ca prim răspuns, însă întâlnim și patru atestări la *al doilea răspuns* și trei atestări la *al treilea răspuns*.

Localizare: două arii compacte în subdialectul bănățean și în cel moldovean

Picur-~ (cf. alb. *pikë*) provine dintr-o formație onomatopeică: ‘care imită sunetul produs de căderea în picături a unui lichid pe un obiect dur (MDA s.v) este cartografiat atât ca *prim răspuns*, cât și ca *al doilea* cu varietățile *picur-*, *picăt/r-*, *picur-~*, *picur-©*, *picurĖle*, *piscur-~*, *picurát*, *e picurát ca jidánu*.

Localizare: atestările formează o arie mică în subdialectului muntean, cuprinzând centrul Munteniei (Argeș) și al Olteniei (Gorj și Vâlcea)

Din categoria *Alți termeni*:

Pentru forma *broboáne* (< bg. *Brăbonka*) ‘boabă, picătură’ (DLR s.v), sunt rediate trei variante: o sintagmă cu centru ‘broboană’ și un determinant (*broboáne de péle*), un lexem obținut prin metateză (*burboáne*), și un cuvânt format prin contaminarea dintre *broboană* și *bobiță* (*brobință*) (Moroianu 2015). Cu zece atestări în subdialectul muntean, termenii cu formează arie.

Júbre este cartografiat o singură dată în subdialectul bănățean și atestarea lui pe teritoriul dacoromân se explică, fără îndoială, prin împrumutul din termenul de origine maghiară *zsebre* ‘bubă, bășică de la degetele de la picioare’ (MDA s.v).

Înregistrat tot într-o singură localitate din județul Brașov, termenul *crăițe* ‘plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina puternică și ramificată și cu

flori galbene-portocalii cu miros pătrunzător' (MDA s.v) reprezintă o metaforă vie prin care se face trimitere la regnul vegetal.

Pup— este pluralul de la *pup* și apare consemnat în DLR cu etimologie multiplă. Cu toate acestea, indiferent de proveniență, diferitele sensuri pe care le întâlnim conțin semul /+rotund/ sau /+mic/:

- Pup*² (< srb. *Pupa*)
1. '(Mai ales în Ban., Transilv. și Maram.) boboc de floare', 'Fig. (Transilv.) copil mic', 'mugur' (DLR s.v)
 3. '(Prin Olt. și prin Ban.) pată mică' (DLR s.v)
 4. '(Transilv. și Ban.) motiv ornamental, desen (de forma unor cerculețe)' (DLR s.v)
- Pup*⁴ (< magh. *pup*) (DLR s.v)
1. '(regional mai ales în Transilv. și Ban.) cifoază, cocoasă'
 2. a) '(Transilv.) grămadă de cereale, de paie' (DLR s.v)
 - b) '(Transilv.) grămadă mică (de gunoi)' (DLR s.v)
 - c) '(Regional) vârful de deal' (DLR s.v)
 - d) '(Prin Transilv.) calota pălăriei' (DLR s.v)
 - e) '(Regional) moț' (DLR s.v)
 - f) '(Transilv. și Ban.) coc, conci' (DLR s.v)
 3. a) '(Transilv. și Ban.) un fel de colac (preparate alimentare)' (DLR s.v)
 - b) '(Transilv. și Ban.) gogoasă' (DLR s.v)

Împreună cu variantele *puŌ*, *puŌiț²*, *puŌistr²*, *puŌistr²*, *puŌ-stre*, *poŌistr²*—, *ŌistrŌ*, *pustrŌ*, *poŌistrát* este redat ca *prim răspuns* și însușează optsprezece atestări (trei în subdialectul bănățean și cincisprezece în subdialectul moldovean).

c. /+ starea precară de sănătate/:

Prim răspuns:

Termenul *pecingine* (< lat. *petigo*, *-ginis*) 'nume popular dat mai multor boli de piele contagioase, caracterizate prin **erupții** cu **bășicuțe**' (MDA s.v) este atestat de cinci ori și apare cu o singură variantă.

Porjár (< sl. *požarŭ*) 'boală contagioasă la copii, caracterizată prin febră, catar al mucoaselor și prin apariția unor **pete** roșii pe piele' (MDA s.v) este înregistrat într-un singur punct (937 – com. Padeș, Gorj), iar forma obținută prin metateză – *projár*, în patru puncte din Mehedinți.

d. /+regnul animal/

Pentru acest sem, observăm frecvența asociere cu pasărea domestică „curcă” (< bg. *кyрка*) al cărei penaj (nuanțe de gri amestecate cu alb) este adesea pestriț

pentru curcile crescute gospodăriile românești: *ouă de cúrcă* (< lat. *ovum*), *ó©ă de cúrcă pe fúřă*, *pĀete de ó©ă de cúrcă* *pĀete de cúrcă*, *picur-~ ca de cúrcă*. Termenii apar în subdialectul muntean și din cauza numărului mic de atestări (mai puțin de zece) și a răspândirii izolate, nu formează arie.

COCOȘAT 'bossu'

Harta 198 (*Anexa 2*) din ALRR. *Sinteză II* este destul de unitară. Răspunsul care are cele mai multe atestări, coincide cu forma literară a noțiunii anchetate: *cocoșát* formează o arie compactă pentru întreg teritoriul unde se vorbește subdialectul muntean. Al doilea termen în ordinea numărului de atestări este *Oebós*, care formează, de asemenea, o arie unitară pentru subdialectul moldovean de pe teritoriul româniei. Următorii termeni principali cu un număr considerabil de ocurențe sunt: *gîb*, *gĂrbov*, *bulzĂt*.

a. /+formă rotundă/

Prim răspuns:

Grupăm în această categorie răspunsul *cocoșát* cu formele *cocoșát*, *cuoșát*, *cu cooc în spátě* și *gogoșát*, *cu gogoúřă*, *gógu*. În *Denumiri pentru CUCUI în graiurile dacoromâne pe baza ALRR. Sinteză I*, după o analiză etimologică temeinică, Carmen-Irina Floarea concluzionează prin faptul că rădăcina *coc* exprimă la nivelul dialectelor nord- și sud-dunărene, ideea de 'parte prominentă, umflătură a unei suprafețe, lucru, parte a corpului uman sau chiar o ridicătură de pământ' (Floarea 2017). Pornind de la această ipoteză, argumentăm motivarea utilizării termenilor *cocoșát*, *gogoșát* ca având la bază semul 'rotund'.

GĂrbov cu variantele fonetice *gĂrbov°*, *gĂrbovĀ*, *gĂrbuv*, *gĂrgov*, *gърbovít*, *gърbo0ít°*, *s-ă î gърbojĂt*, *gĂrjov*, *gĂrjob*, *gърj°ób*, *gĂrjob°*, *gĂrjobĒ*, *gĂjub*, *Ărjob*, *gърjobát*, *îMgърjob#ít* sunt specifice pentru subdialectul bănățean, sud-vestul Transilvaniei și sporadic în Crișana și nordul Transilvaniei. Aceste forme sunt moștenite din slavonescul vechi *grŭbavŭ* cu sensul de 'spinare' și împrumutate din bg. *gărb* continuat cu același sens. Tot în această categorie încadrăm variantele *gribaf* și *grebav* înregistrate în dialectul meglenoromân (DDM s.v.).

Bulzát (*bulzĂtĀ*, *bulzĂt ĝě spáfě*, *îmbulzĂt*, *îmbulzĂt°*, *îmbulzĂtĒ*, *îmbulzĂt°*, *îmbulzĂt #ě spáfě*) provenit din *bulz* (cf. alb. *bulez*) cu sensul de 'ccocoloș făcut din două bucăți de mămăligă caldă' (MDA s.v.): specific pentru Maramureș.

Bot (etimologie nesigură, cf. lat. *botium*) 'parte anterioară alungită a capului animalelor, în care sunt situate nările și gura' (MDA s.v.) *bot de spáfě*, *î~ b°ótŭ î spáfě*, *boțĂt*, *boțĂt°*, *îmboțĂt*, *îmboțĂt°* apar sporadic în centrul Crișanei.

Derivatele *boțĂt*, *boțĂt*^o, *îmboțĂt* sunt puse în legătură cu verbul *a boți* cu aceeași etimologie, care are sensul de ‘a mototoli’ (MDA s.v.).

Cucuiăt (< lat. *cucullius*) ‘umflătură la cap provocată de lovirea cu un corp tare’ (MDA s.v.), *cucuiat dă spatē*, *cucuiăt* apar sporadic în sudul Banatului!¹ Semul care stă la baza acestei motivații este ‘proeminență’.

Cîrn (vsl. *кпыуу*) ‘(Despre nas sau, mai rar, despre bot) Mic, scurt, ridicat puțin în sus’ (DLR s.v.) apare cu forma din limba literară la *al treilea* și la *al doilea răspuns*, cu formele *cîrligăt*, *cîrn*^o, *îucîrlît* în categoria *Alți termeni* și cu formele *cîrn*^o și *îMcîr:igăt* la *al doilea răspuns*. Ocurențele însumează nouă atestări și întrucât sunt izolate, nu formează o arie.

Din categoria *Alți termeni*:

Cîrligăt obținut din *cârlig* (cf. bg. *kărlík*) cu sensul de ‘piesă de metal cu un capăt îndoit (a se face *cârlig* = a se strâmba)’ (MDA s.v.) are trei atestări în nordul Transilvaniei.

Bobîlcău este un adjectiv provenit probabil din bobâlcă și este obținut prin contaminarea dintre *bubă* (< ucr. *buba*) și *gălcă* (< bg. *glăki*) termen folosit regional (centrul Transilvaniei) pentru a desemna *cartoful* (MDA s.v.).

Grebănós (sl. *grebeni* ‘pieptene’) este obținut din *greabăn* + su. *-os*. În dacoromână este utilizat cu sensul de ‘regiune a corpului unor animale (mari) situată între gât și spinare’, ‘cocoșat’ (MDA) și este specific pentru subdialectul moldovean din Republica Moldova.

Specifice dialectului aromân sunt formele *cusurat*, *ancusurat* etc. (*Anexa 3*), moștenite pe filieră slavă din *kosori* care avea sensul de ‘falx’ – sabie scurtă specifică dacilor (DEX s.v.) și forma *cambur* (< tc. *quambour*) cu sensul de ‘cocoșat’ (DDA s.v.).

Aria motivației care face trimitere la **/+forma rotundă/** se încheie cu termenul, *gobast* înregistrat în dialectul istroromân (*Anexa 3*) pe filieră croată cu sensul de ‘cocoșă’ (DDISTR s.v.).

b. **/+regnul vegetal/**

Forma *gîb* este obținută de la *gheb* moștenit probabil din latinescul *glibbus* (formă metatezată a lui **gibb(u)lus* < *gibbus*) cu sensul de ‘specie de ciuperci comestibile cu piciorul gălbui sau brun, având de jur-împrejur un inel alb’. Împreună cu variantele *gĂbu*, *gîb*^o, *gîbĈ*, *gîbĚ*, *Oib*, *gîb de spâte*, *gîb #ē cĂrcă*, *gîbît* (*ē spinare*) care sunt înregistrate ca *prim răspuns* și formează o arie reactiv unitară cu răspândire din centrul Banatului până în sud-vestul Transilvaniei.

Răspunsurile *Oebós*, *%ēbós*, *Oebós*^o, *OebósĈ*, *OebósĚ*, *Oebós*[§], *gîbós*, *gîbós*, *%óboș*^o, *#ibožĂt*^o sunt legate de forma *gîb*. Din punct de vedere motivațional le

¹ Pentru o etimologie mai amănunțită despre *cucui* vezi Floarea 2017.

putem încadra în aceeași categorie. Acestea formează arie compactă în subdilectul moldovean de pe teritoriul dacoromânei.

c. /+stare precară de sănătate/

Din categoria *Alți termeni* menționăm răspunsurile: *nimuríc* (< mgh. *nymorék*) ‘om neputincios, infirm din naștere’ (MDA s.v), cu varianta *limuríc dă spáe**, cu două atestări în subdialectul crișan și adjectivul de origine slavă *bolnáv* (< bg. *bolnav*) înregistrat cu o singură atestare în subdialectul muntean.

Din aceeași categorie de răspunsuri, face parte și sintagma *răm.Ăne ra2ític*. Prin adjectivul *ra2ític* (< fr. *rachitique*), metafora capătă o notă de expresivitate și pune în lumină caracterul de ‘anormal dezvoltat (prea subțire)’.

d. /+defect al aspectului fizic/

Strîmb (< lat. *strambus*) ‘care prezintă neregularități, abateri de la forma normală’ (MDA s.v.) și variantele *strîmb^o*, *strîmb de spáte*, *strîmb de speinárs* însumează douăzeci și una de atestări dintre care paisprezece ca *prim răspuns*, cinci la *al doilea răspuns*, una la *al treilea răspuns* și una la *al patrulea răspuns*. Termenii apar sporadic în nordul Crișanei, în Maramureș și centrul Transilvaniei, fără să formeze arie unitară.

Varianta regională *dișalát* pentru forma literară *deșelat* este obținută prin aglutinarea prefixului *de-* la substantivul *șale* (< lat. *sella*). Aceasta face parte din categoria *Alți termeni* și are o singură atestare în subdialectul moldovean.

Frînt este un adjectiv participial obținut de la verbul *a frânge* (< lat. *frangere*) ‘a (se) rupe (în două) prin lovire sau apăsare puternică’ (MDA s.v) și apare ca *Al treilea răspuns* cu o singură atestare în Banat.

4. CONCLUZII

În terminologia românească, denumirile pentru părțile corpului omenesc și bolile lui formează, în general, arii moștenite cu termeni proveniți din latină. De asemenea, în analiza noastră, majoritatea termenilor provin din latină, însă apar și etimologii din slavă, franceză, maghiară și o singură etimologie din turcă.

Denumirile folosite de vorbitori, la nivel dialectal, reflectă expresia libertății de creativitate. Există mai multe tendințe pentru a exprima inovațiile lexicale: (1) prin metafore simple (conotative sau denotative) compuse dintr-un singur element care exprimă una dintre însușirile proeminente, (2) metafore sintagmatice compuse dintr-un element care arată numele obiectului și un determinant de obicei în genitiv, (3) metafore individuale specifice unui singur individ chiar, care nu reprezintă denumiri lexicalizate.

De asemenea, o tendință generală este de a folosi procedeul analogiei, prin care vorbitorii denumesc un obiect prin intermediul altui obiect care are caracteristici comune.

Majoritatea motivațiilor sunt *iconice* de natură asociativă, prin intermediul metaforei conceptuale.

BIBLIOGRAFIE

- Alinei 1997 = Mario Alinei, *Magico-religious motivations in european dialects*, în «Dialectologia et Geolinguistica» 5, Edizioni dell'Orso, p. 3–33.
- ALRR. *Sinteză* = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sinteză*, Nicolae Saramandu (coord.), București, Editura Academiei Române, vol. II, 2012 (autori: Verginica Barbu Mititelu, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci, Carmen-Ioana Radu, Daniela Răuțu, Dana-Mihaela Zamfir).
- ALDRO = *Atlasul lingvistic al dialectelor românești*, coord. Manuela Nevaci, Nicolae Saramandu; autori: Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, Irina Floarea, Silviu Ioan Bejinariu, Constantin Francisco Răzvan, Marinela Bota, Florin Iftene, Mircea Farcaș, Emil Țircomnicu, ms.
- Benveniste 1966 = Émile Benveniste, *Problèmes de linguistique Générale*, I, Paris, Gallimard.
- Bidaud 2015 = Samuel Bidaud, *La linguistique du signifiant : définition et problématiques*, în „Studii de lingvistică” 5, p. 323–337.
- Boerescu 2011 = Părvu Boerescu, *Cuvinte românești cu „etimologia necunoscută”*: 1. *beregată*, 2. *a băga*, 3. *viscol/vicol*, în LR, LX, 2011, nr. 4, p. 505–528.
- Bolinger 1949 = Dwight Bolinger, “The sign is not arbitrary”, în “Boletín del Instituto Caro y Cuervo”, 5, p. 52–62.
- Căprioară 2014 = Cosmin Căprioară, *Limba medical popular românesc*, Cluj-Napoca, Editura Mega.
- Dalbera 2006 = Jean Philippe Dalbera, *Des dialectes au langage. Une archéologie du sens*, Paris, Honoré Champion.
- Damourette & Pichon 1911 = Jacques Damourette, Edouard Pichon, « Le signe n'est pas arbitraire » *Des mots à la pensée: Essai de grammaire de la langue française* 1, Paris, Éditions d'Artrey.
- DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- DDISTR = Petru Neiescu, *Dicționarul dialectului istroromân*, vol. II (Ĉ–K), București, Editura Academiei Române, 2015.
- DDM = *Dicționarul dialectului meglenoromân. General și etimologic*, vol. 1, literele A–C, coordonator: Nicolae Saramandu, autori: Nicolae Saramandu, Alina Celac, Carmen-Irina Floarea, Marilena Tiugan, București, Editura Academiei Române, 2013.
- Deledalle 1990 = Gérard Deledalle, *Traduire Charles S. Peirce. « Le signe : le concept et son usage. »* TTR, 3(1), p. 15–29.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*. Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche, București, Editura Academiei, 1975.

- DLR = *Dicționarul limbii române* (DLR), serie nouă, Redactori-responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur, acad. Ion Coteanu, acad. Marius Sala, acad. Gheorghe Mihăilă, București, Editura Academiei, 1965–2010.
- Floarea 2017 = Carmen-Irina Floarea, *Denumiri pentru cucui în graiurile dacoromâne pe baza ALRR. Sinteză I*, în „Fonetică și dialectologie”, XXXVI, p. 26–35.
- Lakoff & Johnson 1980 = George Lakoff and Mark Johnson, *Metaphors We Live By*. Chicago, Chicago University Press.
- MDA = *Micul dicționar academic*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001–2004 (vol. I, literele A–C, 2001, vol. II, literele D–H, 2001, vol. III, literele I–Pr, 2003, vol. IV, literele Pr–Z, 2004).
- Moroianu 2015 = Cristian Moroianu, *Sinonime analizabile. Studiu de caz: sinonimia diminutivală*, CSP, II, 294–313 [Engl. Ab.].
- Nuță 1985 = Ion Nuță, *Terminologia corpului omenesc. Creații metaforice în graiurile populare din nord-estul Moldovei*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, XXX, p. 195, Iași, Editura Academiei.
- OLD = *Oxford Latin Dictionary* (OLD). Peter GW Glare. Vols. 1–8. Oxford, England, Clarendon Press, 1982.
- Saramandu & Nevaci 2008 = Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, *Cartes linguistiques motivationnelles. De l’ALE à l’AlIR et aux atlas linguistiques nationaux*, în „Revue Roumaine de Linguistique”, 1–2, p. 78–90.
- Scarlat 2008 = Carmen Scarlat, *Analyse étymologique, sémantique et cognitive des désignations de la flore sauvage en roumain*, l’Université Stendhal, Grenoble, ms.
- Saussure 1916 = Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris, Payot (cité d’après l’édition de 1967).
- Viereck 2005 = Wolfgang Viereck, *The Atlas Linguarum Europae. Its linguistic and cultural significance*, in „Revue roumaine de linguistique”, 50, p. 73–92.

DENOMINATIONS ET MOTIVATIONS POUR *PISTRUI* ‘taches de rousseur’ ET *COCOȘAT* ‘bossu’, BASÉS SUR ALRR. *Synthèse*

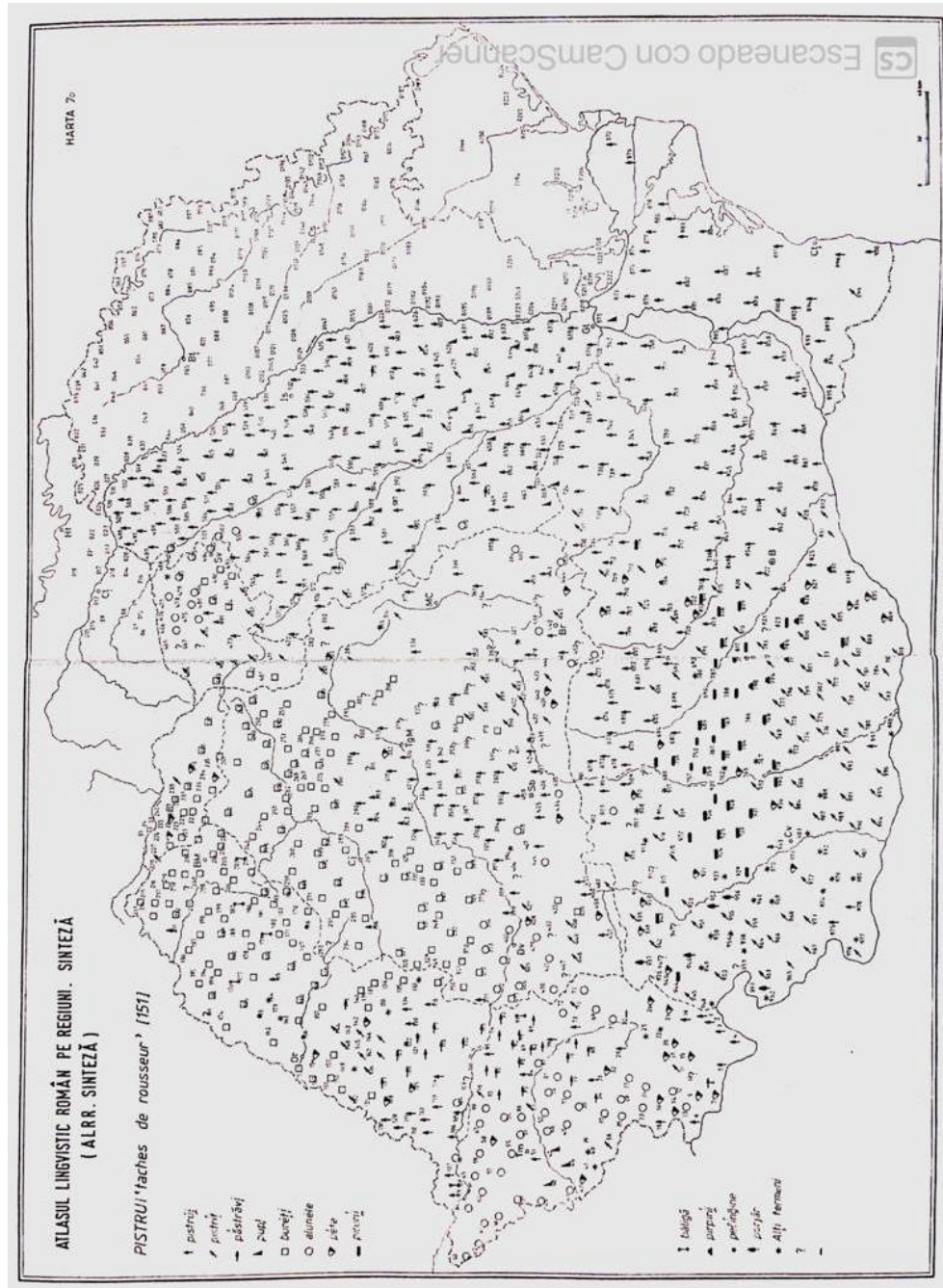
Résumé

Cet article porte sur la motivation. Nous parlerons de l’analyse de type motivationnel effectuée sur la base de *l’Atlas linguistique roumain par régions*. On se propose d’analyser, d’un point de vue motivationnel, les réponses enregistrées aux questions PISTRUI et COCOȘAT de l’atlas mentionné, en les cartographiant sur la base du critère /+motivé/. Nous nous intéressons aux termes utilisés par les informateurs pour nommer chaque réalité linguistique enquêtée et quel est le dénominateur commun sous-jacent à ces termes.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române

Universitatea din București
 francisco-razvan.constantin@drd.unibuc.ro
 elanevaci@yahoo.com

ANEXA 1

ANEXA 2